

яка інша система) є складним комплексом взаємодій та взаємозалежностей.

Отже, з точки зору спрямованості політичних процесів, художнє кіно є чинником саме вертикальних процесів: впливу держави на суспільство і навпаки. При цьому, переважним суб'єктом у таких процесах залишається саме держава, і чим більш авторитарним є політичний режим, тим більш монополієм правом на використання політичного кіно володіє держава.

Таким чином, фактор впливу художнього кіно можна виокремити в багатьох політичних процесах за різними підставами класифікації. Зокрема, за рівнем протікання художнє кіно виступає фактором політичних процесів в межах політичної системи держав та на наддержавному рівні – перш за все – рівні світових “культур”. За критерієм стабільності чинник впливу кінематографу можна виокремити як в стабільних політичних процесах, так і в трансформаційних, однак в останніх роль кіно значно зростає. Художнє кіно функціонує в легальних політичних процесах, а за часовими рамками – в середньо, і довгострокових, відображаючи політичні та ідеологічні макротенденції змін політичних систем. Нарешті, за напрямом свого розгортання, кіно проявляється у вертикальних політичних процесах, кінцевим об'єктом яких завжди є великі політичні спільноти, а держава може виступати як ініціатором використання кіно, так і контрагентом. Суттєвим фактором змін у моделі використання кіно в політичному процесі є тип політичного режиму.

Список використаних джерел

1. Безклубенко С.Д. Кіномистецтво та політика / С.Д. Безклубенко. – К.: Альтерпрес, 1995. – 430 с.
2. Борисов Б.Л. Технология рекламы и PR / Б.Л. Борисов. – М.: Фаир-пресс, 2001. – 624 с.
3. Дегтярев А.А. Основы политической теории / А. А. Дегтярев. – М.: Высшая школа, 1998. – 239 с.
4. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием / С.Г. Кара-Мурза. – М., 2000. – 493 с.
5. Мельвил А.Ю. Политология / А.Ю. Мельвил. – М., 2004. – 624 с.
6. Паперный В.З. Культура два / В. З. Паперный. – М.: Новое литературное обозрение, 2006. – 408 с.
7. Погорелый Д. Е. Новейший политологический словарь / Д. Е. Погорелый. – М.: Феникс, 2010. – 319 с.
8. Почепцов Г.Г. Семиотика / Г.Г. Почепцов. – К.: Ваклер, 2002. – 431 с.
9. Рой. О. М. Исследования социально-экономических и политических процессов / О. М. Рой. – СПб.: Питер, 2004. – 364 с.

References

1. Bezklubenko S.D. KInomiststvo ta politika / S.D. Bezklubenko. – K.: Alterpres, 1995. – 430 s.
2. Borisov B.L. Tehnologiya reklamyi i PR / B.L. Borisov. – M.: Fair-press, 2001. – 624 s.
3. Degtyarev A.A. Osnovy politicheskoy teorii / A.A. Degtyarev. – M.: Vysshaya shkola, 1998. – 239 s.
4. Kara-Murza S.G. Manipulyatsiya soznaniem / S.G. Kara-Murza. – M., 2000. – 493 s.
5. Melvil A.Yu. Politologiya / A.Yu. Melvil. – M., 2004. – 624 s.
6. Paperniy V.Z. Kultura dva / V.Z. Paperniy. – M.: Novoe literaturnoe obozrenie, 2006. – 408 s.
7. Pogorelyiy D. E. Noveyshiyy politologicheskyy slovar / D. E. Pogorelyiy. – M.: Feniks, 2010. – 319 s.
8. Pocheptsov G.G. Semiotika / G.G. Pocheptsov. – K.: Vakler, 2002. – 431 s.
9. Roy. O. M. Issledovaniya sotsialno-ekonomicheskikh i politicheskikh protsessov / O.M. Roy. – SPb.: Piter, 2004. – 364 s.

Katsuba M. O., postgraduate, Kyiv National Taras Shevchenko University (Ukraine, Kiev), nkatsuba@gmail.com

Feature films in the political processes

In this article the feature film is regarded as a driver of political processes, taking into account various existing classifications of the latter. In the literature there is a common assumption that a film as a type of mass media can be a determinative factor which influences the course of political processes. The goal of this research is to determine exactly what kind of political processes can be influenced by feature films. For this purpose the author resorted to the analysis of the role of feature films in political processes by reference to the levels of their flow, sustainability, legality or illegality, timing and direction. It is assumed that the feature film can be a driver of political processes within the political system at the national and supranational level. The role of this type of mass media grows specifically in transformational political processes as well as in medium- and long term ones from the standpoint of timing, reflecting the political and the ideological macro-tendencies of changes in political systems. By the direction of flow, films are involved in the vertical political processes where the state can act both as an initiator and contractor.

Keywords: political processes, feature film, motion pictures, political transformations, mass media.

Кацуба Н. А., аспирант, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), nkatsuba@gmail.com

Художественное кино в политических процессах

Рассматривается художественное кино как фактор политических процессов, беря во внимание разнообразие существующие типологии последних. Устоявшееся в научной литературе является утверждение, что кино, как вид СМИ, может быть фактором, который влияет на протекание политических процессов. Цель данного исследования – установить, фактором каких именно политических процессов можно рассматривать кино. Для этого автор обратился к анализу роли художественного кино в политических процессах, исходя из уровней их протекания, факторов стабильности, легальности или нелегальности, временных рамок и вектора развертывания. Установлено, что художественное кино может быть фактором политических процессов в рамках политической системы государств и на надгосударственном уровне. Происходит возрастание роли этого вида СМИ в трансформационных политических процессах, а в соответствии с критерием временных рамок – в средне- и долгосрочных, отражая политические и идеологические макротенденции изменений политических систем. По направлению протекания кино включено в вертикальные политические процессы, в которых государство может выступать как инициатором, так и контрагентом.

Ключевые слова: политические процессы, политические трансформации, художественное кино, кинематограф, СМИ.

* * *

УДК 32:123.:342.727/729

Климончук В. Й.

доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології,
Прикарпатський національний університет
ім. Василя Стефаника (Україна, Івано-Франківськ),
vklm64@gmail.com

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КАТЕГОРІЇ “СВОБОДА” В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ

Досліджується сутність свободи в українській політичній думці. Сформульовано методологічний принцип дослідження феномену свободи, який полягає в інтегрованому дослідженні через систему таких категорій, як держава, право, раціональні форми діяльності й цінності, котрі лише у поєднанні можуть надавати реальні політичні ознаки феномену свободи. Констатовано, що вітчизняна політична думка, трансформуючись крізь призму національно історичного досвіду, надала класичним поняттям (зокрема лібералізму) своєрідного забарвлення та змісту.

Ключові слова: свобода, суспільний договір, природне право, конституціоналізм, лібералізм, правова держава.

Дослідження сутності свободи належить до актуальних проблем. Адже людська свобода – єдиний універсальний індикатор визначення стану, рівня розвитку, а головне – ефективності функціонування всієї системи суспільно-політичних відносин, влади, дії політичних інститутів, різноманітних норм, законів, функціональної придатності політичної системи, громадянських основ буття. Актуальність дослідження свободи впливає ще й ось із чого. В останні роки в

українській науці вийшла достатня кількість праць, присвячена вивченню сучасних і державно-історичних форм людського буття, політичних та економічних відносин, тенденцій розвитку соціуму. Однак більшість цих доробків, загалом високого академічного рівня, не розглядає проблему свободи, тому теоретико-методологічний зміст цього поняття обґрунтований недостатньо.

В українській політичній думці ідея свободи стала предметом дослідження багатьох науковців через концепт розуміння її складових таких як право, політична культура, соціальна рівність, етнонаціональна урегульованість, релігійна та ціннісна визначеність. Помітний внесок у розвиток української політичної думки зробили М. Гетьманчук, М. Кармазіна, Ф. Кирилюк, О. Салтовський, Я. Турчин, П. Шляхтун. Важливе значення для осмислення досліджуваної теми мають напрацювання В. Бортнікова, І. Кресіної, М. Панчука, С. Римаренка, О. Токовенка та ін.

Загалом аналіз джерел дає змогу стверджувати, що на сучасному етапі розвитку політичної науки в Україні проблема політичних свобод потребує детальнішого дослідження і на рівні методологічної форми системного осмислення, і на рівні практичного осягнення.

Мета даного дослідження полягає у систематизації підходів до дослідження принципів здійснення свобод у сучасній українській науковій літературі. Виокремити історичні форми політичної свободи, особливості їхнього становлення, принципи ствердження, специфіку інтерпретації.

В українській політичній практиці й теорії своєрідним сповідувальним принципом свободи був натуралізм. Це тривало, на наш погляд, до XVIII ст. Осьовим означенням переходу став період філософського осмислення проблем свободи людини, започаткований Г. Сковородою. Починаючи від нього, в українській політичній думці закладається традиція осмислення суті й принципів реалізації свободи через домінування другого начала – антропологічного.

Між княжою та козацько-гетьманською добою вітчизняна політична думка розвивалася в руслі гуманістичної традиції, яка простежувалася в працях Ю. Дрогобича та С. Оріховського. Останній одним із перших в Європі розробив концепцію природного права, відстоював пріоритетність закону над рішенням монарха чи інших посадових осіб. Для нього мета держави – збереження набожності, добробуту і свободи громадян. С. Оріховський став першим вітчизняним теоретиком гуманістичної політики та свободи: він назвав головний стрижень, яким вважав закон, – законослухняність та правопорядок.

С. Оріховський, ще задовго до Дж. Локка, висунув ідею: люди повинні дотримуватись закону природи, бо саме він є критерієм їхньої свободи та рабства, права й обов'язків і дає людині змогу користуватися її правами в умовах безпеки – зовнішньої та внутрішньої. С. Оріховський стверджує: право дане людині природою. Поняття вроджених для кожного індивіда свобод – визначальна у концепції природного права. Людина у державі, яка не є варварською, має право на свободу совісті, слова, право керуватись власним розумом. Всі

справи повинні вирішуватися на підставі закону справедливості. Відсутність одного із цих прав – свідчення дикості, варварства, деспотизму. Це суперечить природному праву. З ідеї природного права науковець виводить поняття громадянської свободи, доцільності й розумності.

Ідея свободи важлива для Оріховського. Він називає її найбільшим надбанням людини. Завдяки цьому особистість може зреалізувати свою сутність. Громадяни повинні зрозуміти різницю між свободою і неволею. Справжню свободу, на думку мислителя, породжує державний лад, коли всі підкоряються праву: тоді всі рівні, а запорука свободи – дотримання законів. Справжню свободу, неодноразово наголошував С. Оріховський, породжує такий лад, коли підкоряються праву; лише тоді всі рівні. Запорукою свободи, як “гамівної сорочки для свавільників”, є дотримання законів. Коли ж їх нема або вони виконуються на власний розсуд, тоді фактично не існує свободи [1, с. 185].

Загалом в Україні ренесансно-гуманістичні погляди на свободу волі “сформувались під впливом відомого ще з княжої доби учення про “самовладдя людини” та відповідних західноєвропейських концепцій тих чи інших мислителів Відродження. Проблема свободи волі розглядалася не тільки щодо створеного природного порядку, випадковостей фортуни, а й стосовно Бога, його задуму, що значною мірою визначив долю і світ людей” [1, с. 12]. Як зауважував С. Оріховський, людина наділена свободою волі й розумом. Людина має свободу волі, аби творити добро чи зло, вона має відповідати за своє майбутнє через здійснені нею вчинки. Майбутнє, на його думку, визначає людина, а не Бог. СENS життя людини, за С. Оріховським, – у досягненні щастя й особистої свободи.

Загалом у XVI–XVII ст. в Україні окреслилося значне відставання політичної теорії від рівня політичної свідомості народу, що засвідчила практична державотворча діяльність. Тогочасні богословські й світські мислителі приділяли увагу проблемам людини не як політичної особи, а як найвищого творіння Бога. Питання держави та права зрідка потрапляли в їхнє поле зору, внаслідок чого національна державницька ідея впродовж тривалого часу, навіть у період Визвольної війни 1648–1654 рр., визрівала стихійно: від боротьби еліти за власні привілеї, “суверенітет” і велич особистої бурави – до гасел автономії або “незалежності” України обов'язково під чийось протекторатом. Практично ніхто з українських політичних проводирів не мав на меті досягнути справжнього суверенітету, самостійності.

У добу Відродження український народ закладає підвалини для формування нації, основними компонентами котрої постає вольність як основна цінність, що “виростає” з природного права, а добровільне підданство подається формою реалізації свободи. У цей час руська ідея зводилася до засади свободи як головного стрижня історичного буття народу. Саме через призму цієї категорії пояснюється політична й етнокультурна ідентичність руського народу, а сама свобода є результатом природного права, державної, культурної, правої, релігійної традицій. Категорія свободи у працях мислителів є загострене

почуття політичної правосуб'єктності, вона була визначальною домінантою у соціальній свідомості.

Поступово у політичній думці України стали поширюватися популярні в тогочасній Західній Європі ідеї суспільного договору, природного права, конституціоналізму, котрі застосовувалися до місцевих умов.

Найвідоміший політико-правовий документ згадуваного періоду – “Конституція Пилипа Орлика”, яка містить низку демократичних і прогресивних ідей: обмеження влади гетьмана; представницьке управління; поділ державної влади; закріплення прав і свобод особи; справедливість у розподілі суспільних благ; підтримка соціально незахищених верств населення та ін. [2].

Демократичними ідеями сповнена суспільно-політична концепція українських просвітників XVIII ст. Я. Козельського, С. Десницького, П. Лодія, В. Каразіна та ін. Дотримуючись теорії природного права та суспільного договору, вони осмислювали категорії рівності, свободи, власності крізь призму нових суспільних умов – буржуазного суспільства. У центрі розробленого українськими просвітниками світського “юридичного світогляду” постала людина як самоціль: особиста свобода і юридична рівність мали становити основу суспільного буття особи. Проте елементи демократичного світогляду українства не втілились у політичній практиці XVIII ст., яка розвивалася в руслі зміцнення абсолютизму й активізації імперських тенденцій Росією.

Західноєвропейські філософські системи Нового часу, ідеї Великої французької революції й німецького романтизму суттєво вплинули на українську суспільно-політичну думку середини XIX ст. Передусім ідеться про відомі постаті Кирило-Мефодіївського товариства – М. Костомарова, В. Білозерського, М. Гулака, Т. Шевченка. У документах товариства і праці М. Костомарова “Закон Божий (Книга буття українського народу)” з позицій християнського соціалізму розкриті такі цінності українського народу та всього слов'янства, як свобода і справедливість, демократичний республіканський лад, федеративна загальнослов'янська держава, рівність та братерство між громадянами й народами [3; 4].

Лібералізм в Україні мав специфіку і відрізнявся від класичного лібералізму в Європі. Окрім власне ліберальних ідей, він містив ідеї соціалізму (переважно прудонівського зразка), а також ідеї демократично-народницької ідеології. До основних ідей українського лібералізму можна зарахувати: пріоритетність політичних і громадянських прав особи перед державою та нацією; конституціоналізм і правову державу; приватну власність як основу господарювання; державну автономію України в складі Російської Федерації; самоврядування як основу державного устрою; загальнолюдські цінності на національному ґрунті. Представниками українського лібералізму були М. Драгоманов та Б. Кістяківський.

Головний принцип оцінки кожної політичної системи, згідно з М. Драгомановим, – те, наскільки вона слугує людині, народу. Держава, по-перше, має відповідати природним потребам життя народу, унеможливити убогість і безправ'я. По-друге, не форма правління, а правовий статус особистості, права,

котрими наділені громадяни держави, визначають її сутність. По-третє, цю сутність характеризують економічний стан народу, рівень його гноблення державним апаратом чи парламентом, становище з правами націй у державі. За державної централізації не може бути скільки-небудь дійсної свободи, державного вирішення національного питання.

Право М. Драгоманов оцінював за тим самим критерієм, що й державу: наскільки правова система слугує людині й громадянину. В ідеалі право, закон, на його думку, – вираз загальної волі народу. Тільки на ній повинен ґрунтуватися закон. Політичні свободи, їхній обсяг у державі визначають характер і значення права. У законах мислитель убачав силу, яка формує суспільний порядок, перешкоджає сваволі чиновників, закріплює і гарантує недоторканність особистих прав і свобод людини. Він наголошував: закон повинен бути для всіх один, і перед ним усі мають бути рівними, в тому числі й законодавці. Призначення права в державі – утвердження насамперед політичних свобод. Тому політична боротьба – це боротьба за права, закони, котрі надали б людям рівні й широкі особисті та громадянські свободи. Продовживши розроблення концепції федералізму кирило-мефодіївців, М. Драгоманов дійшов висновку: завоювання політичної свободи, національне самовизначення – це конституційне вирішення національного питання, а політична свобода неможлива без свободи національної [5].

Традиції Т. Шевченка й М. Драгоманова у вітчизняній політико-правовій думці продовжив І. Франко. Він відводив важливу роль у майбутньому суспільстві правам та свободам людини, аргументуючи, що повага до людини, її кривих інтересів, природних, невідчужуваних прав – перший принцип громадянського життя, основа його успішного розвитку.

Національна свобода, на переконання І. Франка, – складова частина політичної. Пріоритет політичної свободи (“національна справа є справою другорядною”) не означає ігнорування національного питання, виховання національного ідеалу. Політична свобода, федеративний устрій держави можуть забезпечити вільний розвиток народів “без усякого верховенства однієї народності над іншою, більшою чи меншою” [6, с. 232].

Отже, І. Франко послідовно розвивав ідеї кирило-мефодіївців про федералізм, демократію як асоціації самоврядних громад, права і свободи людини, критикував лібералізм за формалізм у дотриманні права, критично ставився до марксистського вчення про державу та право.

Поширенню ліберальних ідей та ідей верховенства права у першій чверті XX ст., зокрема в період відродження української державності в 1917–1920 рр., сприяли фундатори Української академії наук В. Вернадський, М. Туган-Барановський, Б. Кістяківський. Вони намагалися надати відновленій Українській державі правових засад, цивілізованості й демократизму.

Б. Кістяківський дійшов висновку: між правовою державою і державою, котра здійснить соціальну справедливість, не має існувати якісна різниця, а тільки кількісна, тобто розширення сфери соціального

забезпечення цією державою не повинне обмежувати права особи.

Б. Кістяківський закликав відмовитись від сприйняття свободи як однієї-єдиної етичної мети, що обумовлює право: “У дійсності, однак, право рухається двома відмінними етичними цілями: воно є водночас носієм як свободи, так і справедливості” [7, с. 680]. Інакше кажучи, свобода та справедливість зумовлюють право як продукт людського духу. Значення ідеї правового ладу, згідно з Б. Кістяківським, у тому, що він – єдиний гарант свободи особистості. Критерієм істинності народної волі є повага до прав людини. Загальна воля істинна доти, доки вона не порушує індивідуальних свобод.

Визначальне право людини, відповідно до міркувань Б. Кістяківського, – це свобода совісті. Зі свободи совісті походять й інші громадянські права, зокрема свобода слова, свобода друку, свобода зібрань. Гарантією додержання всіх прав людини стало забезпечення недоторканості особи. Висловлюючи погляд на уявлення про специфіку взаємодії між державою та індивідом, Б. Кістяківський писав: “...є сфера діяльності та прояву людської особистості, до якої держава в жодному разі не повинна втручатись. Для того, щоб досягти цього результату, не досить тієї чи іншої організації влади, для цього потрібно ще й обмеження самої державної влади, тобто знищення її абсолютності та необмеженості. У цьому разі потрібне не обмеження органу чи носія державної влади, себто не монарха або народу, а самої влади як такої. У правовій державі верховна влада, навіть коли вона цілком належить народу, не абсолютна та не безмежна” [7, с. 484–485].

Концентруючи увагу на свободі совісті, Б. Кістяківський відтворював підходи, суголосні з ліберальною філософсько-правовою традицією І. Канта, яка ґрунтувалась на забороні втручання засобами підтримуваного державним примусом позитивного права в особисту сферу морально-віросповідного визначення індивіда. На нашу думку, акцентування Б. Кістяківського на свободі совісті засвідчує вплив на його погляди ідей стосовно протестантського походження доктрини прав людини. Зауважимо: крім Б. Кістяківського, ідеї про протестантське походження ідеології недоторканих прав людини, дотримувались також М. Драгоманов, Г. Єллінек, Б. Рассел.

Поразка революції 1917–1920 рр. спричинилася до того, що ліберальну модель правової держави змінили різноманітні течії націоналізму, де провідними були ідеї незалежної соборної демократичної держави, а питання про її внутрішній устрій – підпорядкованими. Однак чимало течій українського націоналізму репрезентували й намагалися розвивати демократичну традицію в українській політичній думці. Це дещо стосувалося державницько-націоналістичного напрямку, політичним кредо якого були погляди М. Міхновського, викладені у праці “Самостійна Україна” [8, с. 125–134]. Учений був одним із авторів проекту Конституції України, де значну увагу приділено громадянським свободам, правам громадян. Окремо визначався порядок місцевого самоврядування [9, с. 60–66]. Проект Конституції засвідчив значний рівень правової, політичної

свідомості й культури українського громадянства, його радикально-державницького напрямку.

Фактично В. Липинський, Д. Донцов і М. Міхновський завершили концептуальні побудови універсальних політико-ідеологічних моделей українського державотворення. Радянський період історії України до мислителів подібного спрямування був немилосердним. Він у зародку знищував усе, що могло б розгорнутися в теорію. І хоч оригінальні політико-ідеологічні ідеї висловлювали В. Чорновіл, В. Стус, Л. Лук’яненко, Є. Сверстюк, В. Лісовий і багато інших духовних провідників українства, їхні ідеї залишались, на жаль, лише ідеями – концептуально не оформленими, важливими, своєчасними, але – не завершеними.

В Україні за роки панування радянської тоталітарної системи політична думка та політична наука не лише не просунулися вперед порівняно з концептуальною спадщиною дореволюційної доби й еміграції, а й значно деградували, уособившись у догматичній теорії “наукового комунізму”, що мала обґрунтовувати переваги “соціалістичної демократії”. Однак “соціалістичної демократії” не існувало ні доктринально (оскільки відкидався універсальний принцип політичної рівності й свободи, проголошувалася диктатура одного класу, заперечувалися принципи поділу влад, соціального та політичного плюралізму, загальногромадянського консенсусу й інші здобутки світової демократичної думки), ні реально (на практиці була встановлена диктатура партійно-державної номенклатури).

В період “перебудови” простежується повернення до політичного погляду на сутність свободи. Ґрунтовні розвідки здійснили І. Нарський, І. Кальний, М. Лапін, А. Ліханов, С. Платонов та ін.

Після проголошення незалежності України питання політичної свободи привернуло увагу не лише філософів, а й правознавців, політологів. Українські науковці в перші роки незалежності, аналізуючи поняття свободи, починали з ґносеологічного її розуміння і прагнули позбутися одновимірного вивчення. У період між 1995 р. і 2000 р. наукові студії зафіксували розгортання у всіх напрямках вивчення свободи. На відміну від багатьох дослідників, котрі аналізували свободу в теоретико-пізнавальному аспекті, політологи розпочали критичне осмислення свободи, дотримуючись позиції, що українське суспільство якісно оновлюється на засадах здобутої свободи від імперського тоталітаризму; воно обтяжене минулими традиціями, тому йому потрібно глибоко й всебічно усвідомити свободу національного вибору як найбезпечнішу стратегію свого майбутнього у розумінні можливостей демократичної самоорганізації.

Здійснений аналіз засвідчує: українському суспільству потрібно значно глибше і ширше розуміти ідеали свободи. Переосмислення всієї історії формування ідей свободи, демократії, рівних прав, приватної власності, справедливості й моральності має вагомим значенням для України.

Узагальнивши особливості визначення методологічних засад аналізу форм та способів здійснення політичних свобод у науково-теоретичних конструктах вітчизняних вчених, констатуємо: першим і найважливішим актом стає звернення до європейських

традицій осмислення цих складних проблем. Адже, пройшовши складний історичний шлях державотворення, ми в методологічних концептах сформували найважливішу, з нашого погляду, дихотомічну систему: державність для України – це не лише форма існування, форма організації системи відносин у суспільстві, а й (і за великим рахунком – це найвагоміше) форма власної ідентифікації в сенсі історії, культури, традицій, ціннісних визначень, умов та способів життя і головне – організації власної свободи й індивіда, і суспільства. Саме це дає змогу формувати усвідомлення меж та норм свободи на двох взаємообумовлених рівнях: на рівні індивіда (антропологічне осягнення свободи) і на рівні держави.

Отже, українські дослідники політичної ідеї свободи, зокрема на сучасному етапі її розвитку, усвідомили та розвинули найголовнішу ідею, сформульовану Європою Нового часу: свобода людини починається лише з моменту, коли в державі, де вона живе, стають дієвими схвалені закони. Саме тоді, коли нероздільними є свобода та закон, свобода перетворюється на політичну, не втрачаючи, а лише трансформуючи свої природно-антропологічні ознаки. Дихотомія “свобода – право як закон” у єдності логічно породжує третю складову – правову державу. Отже, проблема свободи – системовизначальна для таких категорій, як “державна” (не в сенсі лише її антропологічних форм буття, а в сенсі самовизначення як політичної, культурної, економічної самоідентифікації), “право” як підстава для політичного ствердження свободи в межах існуючої держави та “правове забезпечення держави” як принцип, універсальний символ і сенс у реалізації політичної свободи. Дотримуючись розуміння свободи, котре є не лише актом переживання, надії, віри та ін., констатуємо: саме вона в означеннях особи, що самоідентифікується, раціоналізує всі аспекти життя (водночас і саму себе), започатковуючи і праксеологічні форми людського буття, і систему ціннісних означень цього буття.

Отже, методологічний принцип дослідження феномену свободи полягає в інтегрованому дослідженні через систему таких категорій, як держава, право, раціональні форми діяльності й цінності, котрі лише у поєднанні можуть надавати реальні політичні ознаки феномену свободи.

Список використаних джерел

1. Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні. Ідеї гуманізму епохи Відродження в українській філософії XV – початку XVII століття / В. Литвинов. – К. : Основи, 2000. – 470 с.
2. Орлик П. Конституція, маніфести та літературна спадщина / П. Орлик; передм., прим., упоряд. М. Трохимчук, В. Шевчук. – К. : МАУП, 2006. – 734 с.
3. Кирило-Мефодіївське товариство: в 3 т. / Ред. кол.: П. С. Сохань та ін. – К. : Наукова думка, 1990. – Т.1. – 544 с.; Т.2. – 694 с.; Т.3. – 435 с.
4. Костомаров М. І. Закон Божий (Книга буття українського народу) / М. І. Костомаров. – К. : Либідь, 1991. – 40 с.
5. Драгоманов М. Вибране / М. Драгоманов; упоряд. та авт. іст.-біогр. нарисів Р. С. Мішук; приміт. Р. С. Мішука, В. С. Шандри. – К. : Либідь, 1991. – 688 с.
6. Франко І. Я. Поза межами можливого / І. Я. Франко // Збір. тв.: у 50 т. – К. : Наук. думка, 1978. – Т.45. – С. 276–285.
7. Кистяковский Б. А. Социальные науки и право. Очерки по методологии социальных наук и права / Б. А. Кистяковский. – М. : Издание Сабашниковых, 1916. – 704 с.

8. Міхновський М. Самостійна Україна / М. Міхновський // Політологія: кінець XIX – перша половина XX ст.: хрестоматія / за ред. О. І. Семківа. – Львів: Світ, 1996. – С. 125–134.

9. Слюсаренко А. Г. Історія української конституції / А. Г. Слюсаренко, М. В. Томенко. – К. : Т-во “Знання” України, 1993. – 192 с.

References

1. Lytvynov V. Renesansnyy gumanizm v Ukraini. Ideyi gumanizmu epokhy Vidrozhennya v ukraïns'kyi filosofiyi XV – pochatku XVII stolittya / V. Lytvynov. – K. : Osnovy, 2000. – 470 s.
2. Orlyk P. Konstytutsiya, manifesty ta literaturna spadshyna / P. Orlyk; peredm., prym., uporyad. M. Trokhymchuk, V. Shevchuk. – K. : MAUP, 2006. – 734 s.
3. Kyrylo-Mefodiyivs'ke tovarystvo: v 3 t. / Red. kol.: P. S. Sokhan' ta in. – K. : Naukova dumka, 1990. – T.1. – 544 s.; T.2. – 694 s.; T.3. – 435 s.
4. Kostomarov M. I. Zakon Bozhyy (Knyga buttya ukraïns'kogo narodu) / M. I. Kostomarov. – K. : Lybid', 1991. – 40 s.
5. Dragomanov M. Vybrane / M. Dragomanov; uporyad. ta avt. ist.-biogr. narysu R. S. Mischuk; prymit. R. S. Mischuka, V. S. Shandry. – K. : Lybid', 1991. – 688 s.
6. Franko I. Ya. Poza mezhamy mozhyvogo / I. Ya. Franko // Zibr. tv.: u 50 t. – K. : Nauk. dumka, 1978. – T.45. – S. 276–285.
7. Kystyakovsky B. A. Sotsyal'nye nauky y pravo. Ocherky po metodologyyi sotsyal'nykh nauk y prava / B. A. Kystyakovsky. – M.: Yzdanye Sabashnykovykh, 1916. – 704 s.
8. Mikhnovs'kyy M. Samostiyna Ukrayina / M. Mikhnovs'kyy // Politologiya: kinets' XIX – persha polovyna XX st.: khrestomatiya / za red. O. I. Semkiva. – L'viv: Svit, 1996. – S. 125–134.
9. Slyusarenko A. G. Istoriya ukraïns'koyi konstytutsiyi / A. G. Slyusarenko, M. V. Tomenko. – K. : T-vo “Znannya” Ukrayiny, 1993. – 192 s.

Klimonchuk V. I., Doctor of Political Sciences, Professor, Head of Department of Political Science, National University of Carpathian Stefania (Ukraine, Ivano-Frankivsk), vvklym64@gmail.com

Interpretation category “liberty” in Ukrainian political thought

This paper examines the nature of freedom in Ukrainian political thought. Methodological principles study of the phenomenon of freedom, which is the integrated study through categories such as state, law, and rational forms of value that only together can provide real political phenomenon signs of freedom. It notes that the domestic political thought, transformed through the prism of national historical experience, provided the classic concept (including liberalism) kind of color and content.

Keywords: freedom, social contract, natural law, constitutionalism, liberalism, the rule of law.

Климончук В. І., доктор политических наук, профессор, заведующий кафедрой политологии, Прикарпатский национальный университет им. Василия Стефаника (Украина, Ивано-Франковск), vvklym64@gmail.com

Интерпретация категории “свобода” в украинской политической мысли

Исследуется сущность свободы в украинской политической мысли. Сформулирован методологический принцип исследования феномена свободы, который заключается в интегрированном исследовании через систему таких категорий, как государство, право, рациональные формы деятельности и ценности, которые лишь в сочетании могут давать реальные политические признаки феномену свободы. Констатируется, что отечественная политическая мысль, трансформируясь через призму национально исторического опыта, представила классическим понятием (в частности либерализма) своеобразного окраски и содержания.

Ключевые слова: свобода, общественный договор, естественное право, конституционализм, либерализм, правовое государство.

* * *